

№28

თბილისის
ვანო
სარაჯიშვილის
სახელობის
სახელმწიფო
კონსერვატორიის
ტრადიციული
მრავალხმიანობის
კვლევის
საერთაშორისო
ცენტრის
ბიულეტენი

თბილისი, ივნისი, 2020

ახალი ამბები

საქართველოს ეთნომუსიკალური ცხოვრება

ეთნოფორები ნელ-ნელა გვტოვებენ!

ანდრო პაპა

ერთი გამოცემის შესახებ

საკრავების კატალოგი

ახალი ტრადიციული ანსამბლი

კვარტეტი „რანინა“

ქართული სიმღერის უცხოელი შემსრულებლები

ნათიების საოჯახო ანსამბლი კანადიდან

ქართული სიმღერის მოამაგეები

ავქსენტი მეგრელიძე

ილიაუნის ხალხური სიმღერის სტუდენტური გუნდი

უცხოური მრავალხმიანობა

კატაჯაქი — ინუიტების ხორხისმიერი მღერა

ერთი რეგიონული ანსამბლი

ქალთა ფოლკლორული ანსამბლი „იაგუნდი“ აჭარიდან

ტრადიციული საკრავები

საქართველოში გავრცელებული დასარტყამი საკრავები

ეთნოგრაფიული წერილები

შრომის სიმღერები გურიაში (ნაწილი III)

აგუნა

იყო ძალიან კარგი გამოცდილება ამ სფეროში. კიდევ გეგმავთ თუ არა მსგავსი ექსპედიციების მოწყობას გუნდის სხვა წევრებისთვისაც?

თ.გ. — მართლაც საინტერესო დღეები გვქონდა 2019 წლის აგვისტოში ახალქალაქში, სადაც ეთნომუსიკოლოგიურ შემკრებლობით ექსპედიციაში ჩემთან ერთად გუნდის სამი წევრი იმყოფებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ დილიდან ღამემდე ვმუშაობდით, ვიცი, რომ გოგონებმა დაუვიწყარი შთაბეჭდილება მიიღეს. ამ ზამთარს კონცერტზე ახალქალაქში ჩაწერილი რამდენიმე სიმღერაც კი შევასრულეთ. გვქონდა ამ ექსპედიციის შესახებ სტუდენტების მიერვე მომზადებული პრეზენტაციაც. ცხადია, განზრახული გვაქვს, ამგვარი აქტივობა მომავალშიც გაგრძელდეს.

რ.კ. — როგორია თქვენი გუნდის სამომავლო გეგმები ?

თ.გ. — ბოლო დროს შევკრიბე გუნდის რამდენიმე, უკვე გამოცდილი წევრი და გვინდა ცალკე, როგორც „ანსამბლმა“, სახელით „ილიელები“, მოვსინჯოთ ძალები. სამწუხაროდ, ანსამბლსაც და გუნდსაც, პანდემიის გამო, ხელი შეგვეშალა, თუმცა, გვაქვს შემოთავაზება სერბეთში გამართულ ფოლკლორულ ფესტივალში მონაწილეობის მიღებისა, ასევე მიმდინარეობს მოლაპარაკებები კიევის კონსერვატორიასთან იქ კონცერტის ჩატარების თაობაზე. ვნახოთ. ჯერჯერობით, მდგომარეობის შესაბამისად, მხოლოდ ჩემ მიერ ცალ-ცალკე ხმების და მათი გაერთიანების მეთოდით 10 სიმღერა გვაქვს, ასე თუ ისე, ნასწავლი. თუ ამ სემესტრში ვერ მოვახერხებთ შეკრებას, ვაპირებთ ონლაინკონცერტის გამართვას და სამ-სამი სოლისტის მიერ სიმღერების კლიპების ჩაწერას.

ინტერვიუ ჩაიწერა გუნდის წევრმა რუსუდან კორკოტაშვილმა

კატაჯაქი - ინუიტების ხორხისმიერი მღერა

მსოფლიოში ცნობილია ხორხისმიერი, ობერტონული მღერის ნიმუშები, განსაკუთრებით — *ჰომეი* — უპირატესად მონგოლური ტრადიცია, რომელიც ერთი ადამიანის მიერ ორი განსხვავებული ტემბრის და საკმაოდ დაშორებული რეგისტრის ბგერის გამოცემას ითვალისწინებს: ხორხისმიერი დაბალი ბურდონული ბგერისა და ობერტონული, პენტატონიკურად მოძრავი მაღალი მსტვენის ხმისა. ესაა ერთგვარი სოლო ორხმიანობა.

ობერტონული მღერა მსოფლიოს რამდენიმე სხვა ხალხშიცაა გავრცელებული: ჩუქჩებში, ტუვაში, ბურიატიაში, ბაშკირეთში, იაპონიაში, ტიბეტში, აფრიკაში — ხოსას ხალხში, სარდინიაში და ა.შ.

თუმცა, ამჟამად გვინდა, ყურადღება შევაჩეროთ ობერტონული მღერის ერთ განსხვავებულ სახეობაზე, რომლის შესრულებისას მრავალხმიანობა თავს ამჟღავნებს არა იმდენად ორი ან მეტი ბგერის ერთდროულად ჟღერადობით, არამედ — ორი მომღერლის მონაცვლეობით ჟღერადობით. ესაა კანადელ ინუიტ ქალთა წყვილის ტრადიცია სახელად *კატაჯაქი* (Katajjaq). ეს ტრადიცია ინუიტების სხვადასხვა განშტოებაში სხვადასხვა სახელითაა ცნობილი, რომელთაც უფრო მეტად უსადაგებენ ზოგად სახელს „თამაშები, შექმნილი ბგერებით და ხმაურით“ (Nipaquhiit).

ქალთა დუეტის ამგვარი „ვოკალური თამაშები“ (მას ასევე „სუნთქვით სიმღერებს“ ეძახიან) დადასტურებულია მე-19 საუკუნეში — კანადის არქტიკასა და ალიასკაზე. ერთ დროს ინუიტებს ქრისტიანი მისიონერები უკრძალავდნენ ამ ქმედებას, მაგრამ 1980-იანი წლებიდან *კატაჯაქი* თანდათან პოპულარული ხდება.

ორი ქალი ერთმანეთის მჭირდოდ, პირისპირ დგას, პირი ახლოს აქვთ მიტანილი და გამოსცემენ სხვადასხვა არასამეტყველო ხმას — ცხოველების და ფრინველების ხმებს, ბუნების ხმებს. ესაა ბგერითი ექსპერიმენტები (ხმაურიანი შესუნთქვა-ამოსუნთქვა, ერთგვარი ხვრინვა, დაბალი და მაღალი ბგერების მონაცვლეობა), სამეტყველო მორფემები (არქაული სიტყვები, წინაპართა სახელები, ცხოველთა სახელები, ტოპონიმები, საგნები, რომლებსაც იქვე, იმ დროს ხედავენ), მცირე მოტივები, მათ შორის აკვნის ნანისა (aqausiq) და ა.შ. ქალები უფრო ხშირად ხელებს ჩასჭიდებენ ხოლმე ერთმანეთს და, არცთუ იშვიათად, ხმას რიტმულ მოძრაობასაც აყოლებენ.

ერთი სოლისტი მეორეს გასაგრძელებლად სთავაზობს გარკვეული რიტმული ნახაზისა და ორიგინალური ტემბრის ინტონაციას, რომელსაც მეორე მსგავსად, თუმცა, მაინც თავისებურად პასუხობს. მოპასუხე ვალდებულია მყისვე გაიმეოროს დამწყები სოლისტის მიერ შეთავაზებული ინტონაცია. ადრე შემსრულებლები იმდენად მჭიდროდ ებჯინებოდნენ ერთმანეთს, რომ წინ მდგარი მოპასუხის პირი სოლისტის მიერ რეზონატორად გამოიყენებოდა. შემსრულებელთა ხმები იმდენად ორგანულადაა შერწყმული ამ დუეტში, რომ უწყვეტად ისმის ერთი ოსტინატური ორხმიანობა, — ზოგჯერ სამი ხმის ეფექტიანად კი.

ამ ეგზოტიკური ხმოვანების მიმდევრები დღეს ზოგჯერ სოლო შემსრულებლებადც გამოდიან სცენაზე (მაგალითად, ცნობილი ტანია ტაგაჟი — Tanya Tagaq), ასევე, ხშირია ამ ტემბრის ხმების გამოყენება პოპში, ფოლკში, როკში და რიტმული მუსიკის სხვა ჟანრებში.

ეს უცნაური წარმოდგენა დღეს მხოლოდ საჩვენებლად იმართება, შეიძლება გაიმართოს ნებიმიერ დროს და, უმეტესწილად, სოლისტ ქალთა შორის შეჯიბრის ფუნქცია აქვს, — თუ პირველად ვინ შეაშლევინებს მეო-

რეს. შეჯიბრი დაახლოებით 2-3 წუთს გრძელდება და უფრო ხშირად მთავრდება „წაგებული“ ქალის მიერ თამაშის სიცილით შეწყვეტით. თუმცა, აშკარაა, რომ ამ ტრადიციას ადრე სხვა ფუნქცია ექნებოდა, რომელიც დღეს უკვე ტრანსფორმირებულია. როგორც ვარაუდობენ, ადრე ეს ინუიტ ქალთა გართობის ერთ-ერთი რიტუალური სახეობა იყო — მაშინ, როდესაც სანადიროდ მიმავალი ქმრები მათ დიდხანს ტოვებდნენ. სხვა მოსაზრებით კი, ასეთი ქმედება ერთგვარი შამანური დატვირთვისა იყო — სულებზე ამგვარი მაგიური ზემოქმედებით ქალები ქმრებს ეხმარებოდნენ ნადირობაში და ავი სულებისაგან თავის დაცვაში. *კატაჯაჟის* სხვაგვარი ტრადიცია, რომელიც ინუიტთა სხვა შტოს ეკუთვნის, *პირქუსირტუჟია* (Pirqusirtuq), რომელიც შედარებით ერთგვაროვანია, თუმცა მისი ზოგიერთი სახეობა ითვალისწინებს სიუჟეტურ ტექსტებსაც — ბალადებს.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ქალთა მიერ სხვადასხვა ხმის გამოცემისადმი მიდრეკილება აქვთ ჩუქჩებსაც, სწორედ იმ ხალხს, რომელთა წინაპრებმაც მოახერხეს ბერინგის სრუტის გადალახვა და ამერიკის კონტინენტზე შეღწევა, ხოლო შემდეგ ამერიკის მთელ ტერიტორიაზე გადანაწილდნენ. გავიხსენოთ, რომ ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის 70-იან წლებში ცნობილმა ფსიქოლოგმა და ეთნომუსიკოლოგმა კარლ შტუმპფმა დაადასტურა, რომ ციმბირის ხალხებსა და ჩრდილოამერიკელ ინდიელებს შორის ნათესაობაზე სწორედ მუსიკალური მონაცემების სიახლოვე მიანიშნებს.

საინტერესოა, რომ მსგავსი ტრადიცია გააჩნიათ იაპონელ, ჰოკაიდოელ აინუებსაც (ადრე სახალინის მკვიდრებსაც), — სახელად *რეკუჰკარა* (Rekuhkara). აქაც ქმედებაში ორი ქალი მონაწილეობს, ოღონდ ისინი ხელებით, მუჭებით ერთგვარ მილს აკეთებენ და მისი მეშვეობით „ჩამღერაიან“ პირში ერთმანეთს — ძირითად განმეორებით, გარკვეული ინტერვალით დაშორებულ ბგერას ან სხვაგვარ ინტო-

ნაციას. საკმაოდ ახლომდგომი ტრადიცია გვხვდება ვიეტნამშიც.

ინუიტების სიმღერის მოსასმენად, მიჰყევით ბმულს

https://www.youtube.com/watch?time_continue=212&v=qnGM0BlA95I&feature=emb_logo

თამაზ გაბისონია

*ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი*

ერთი რეგიონული ანსამბლი

ქალთა ფოლკლორული ანსამბლი „იაგუნდი“ აჭარიდან

*რეგიონული ანსამბლების არსებობა ეროვნული ფოლკლორის შენარჩუნების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. ყოფას მოწყვეტილი ფოლკლორული ნიმუშები, მიუხედავად მათი მეორეულობისა, მეტ-ნაკლებ ავთენტურობას ყველაზე მეტად სწორედ ტრადიციების მატარებელი ადამიანების შესრულებით ინარჩუნებენ. საბედნიეროდ, საქართველოს ბევრ კუთხეში დღემდე არსებობენ ანსამბლები, რომლებიც საკუთარი კუთხის ფოლკლორულ ნიმუშებს აგროვებენ და ასრულებენ. ბიულეტენის ამ ნომერში გვინდა წარმოგიდგინოთ აჭარაში, კერძოდ, ქედის მუნიციპალიტეტში მოქმედი ქალთა ფოლკლორული ანსამბლი „იაგუნდი“, რომლის შესახებაც ქედის კულტურის ცენტრის რეჟისორი, ფოლკლორისტი **ლია მახარაძე** გვესაუბრება.*

ქალთა ფოლკლორული ანსამბლის ჩამოყალიბების მოთხოვნილება საქართველოში ქალთა ანსამბლების სიმცირემ განაპირობა. იდეა ეკუთვნოდა აჭარის კულტურის ცენტრის ახალგაზრდა ლობტარს, ვაჟთა ფოლკლორულ ანსამბლ „ელესას“ ხელმძღვანელს, ირაკლი სირაბიძეს. თავდაპირველად ან-

*სამბლს „ხარატული“ ეწოდა (ამ სახელწოდების ავტორი მე გახლავართ). „ხარატული“ აჭარული აკვნის ერთ-ერთი სახეობაა, რომელიც ჭრელადაა მოხატული (ხარატული — დახატული). რაკი აკვანი ტრადიციულად ქალის ყოფასთან ასოცირდება, ეს სახელწოდება კარგად მიესადაგებოდა ქალთა ანსამბლს, რომელიც ქედის კულტურის ცენტრთან ჩამოყალიბდა 2008 წელს, ეთნომუსიკოლოგ **ქეთევან ნაგერვაძის** ხელმძღვანელობით.*

ქეთევან ნაგერვაძე

თავდაპირველად ანსამბლში 9 წევრი იყო, მათი ასაკი 25-დან 41 წლამდე მერყეობდა. მათ შორის სამი პროფესიონალი მუსიკოსი გახლდათ: ქეთევან ნაგერვაძემ ბათუმის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის კონსერვატორია დაამთავრა ეთნომუსიკოლოგიის სპეციალობით, მარინა ჯიჯავაძემ — ბათუმის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის მუსიკალური სასწავლებელი, ლელა დუმბაძემ — ბათუმის რევაზ ლალიძის სახელობის N2 სამუსიკო სასწავლებელი. დანარჩენი გოგონები კი მომღერალთა ოჯახებიდან იყვნენ. მას შემდეგ ანსამბლის შემადგენლობა რამდენჯერმე შეიცვალა. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან, უფროსებთან ერთად, ქალთა ანსამბლში და-

რედაქტორი:

მაკა ხარძიანი

*ეთნომუსიკოლოგი, მუსიკოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
ტმკსც-ის სპეციალისტი*

მთარგმნელი:

მაია კაჭკაჭიშვილი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:

მაკა ხარძიანი

ლევან ვეშაპიძე

© ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრი, 2020

eISSN-1512 –228X

ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. თბილისი, 0108,
გრიბოედოვის ქ. #8/10

ტელ. (+995 32) 2998953

E-mail: polyphony@tsc.edu.ge

www.polyphony.ge

www.symposium.polyphony.ge

ბიულეტენის შემდეგი ნომერი გამოვა 2020 წლის დეკემბერში